
Åsiktsmässig och social representativitet

AV LEIF LEWIN

Syfte

Demokratin brister är många och uppenbara. Vissa kritiker hävdar t ex, att det demokratiska styrelseskicket är bristfälligt därför att folk i allmänhet inte har förmåga att rösta på ett ansvarsfullt sätt. Folkstyrelsen befrämjar en inkompetenskult, för att låna Emile Faguet's berömda formulering från tiden före första världskriget. Väljarna saknar kunskap om de politiska sakfrågorna. Väljarna eftersträvar en jämlikhet, som utestänger de personer, som skulle vara bäst skickade att styra landet.¹

Demokratin segrade som bekant och Faguet drabbades av det öde, som ofta kommit förlorarna till del i de politiska idéernas historia: hans arbete låstes in i giftskåpet. Men nu sjuttio år efter bokens publicering kan vi väl erkänna, att Faguet hade rätt – inte i alla avseenden och i alla nyanser och motiveringar men väl i det centrala påpekandet, att medborgarnas begränsade politiska kunskaper är ett av demokratin stora problem. Visserligen kan man med John Stuart Mill invända, att demokratin är av värde i alla fall eller rent av just därför att massan är okunnig: för Mill var demokratin ett uppfostringsprogram, som skulle höja medborgarnas intellektuella och moraliska nivå.² Men obestridligt är – som den statsvetenskapliga forskningen om väljarna visat – att medborgarnas politiska allmänbildning ofta är otillfredsställande. I de västerländska demokratierna silar man därför folkviljan med viss försiktighet genom allehanda representativa organ före ett beslut, och direkta folkomröstningar kommer i flertalet länder ganska sällan till användning och oftast med det uttryckliga förbehållet, att dess utslag endast skall vara "rådgivande".³

En annan kritik av folkstyrelsen innebär att demokratin är ett bristfälligt styrelseskicket, därför att folk i allmänhet är oförmögna att styra. Två varianter av detta argument uppträder. Enligt den första är demokratin styresmän handlingsförlamade pratmakare, som låter styrelsen förfalla. Var

är de män, som kunde allt, blott ej sin ära svika? utbrister de retoriskt. Teoretiskt kan de hämta inspiration t ex ur den amerikanske arkitekten Ralph Adams Cram's politiska författarskap.⁴ Empiriskt kan de hänvisa till de västeuropeiska demokratiernas flathet inför Hitlers utpressningspolitik.

Enligt den andra varianten kommer styrelsen inte alls att förfalla, därför att de folkvalda styresmännen snabbt frigör sig från sitt demokratiska ursprung. De folkvalda genomgår en psykologisk förvandling och installerar sig som en ny självhärskande elit, som genom monopol på utbildning och organisationsapparat försäkrar sig om sitt återval och sin maktställning. Även i de mest demokratiska sammanslutningar framträder inom kort ett fåtalsvälde, hävdade Robert Michels,⁵ och denna tes har sedan under slagord av "pampvälde" upprepats av epigonerna. Även om lugnande forskningsrapporter stundom inflyter till riksdagsmän och fackföreningsledare, framstår det demokratiska ledarskapets och den politiska jämlikhetens problem som en av folkstyrelsens eviga och i princip lösliga frågor.

Enligt en tredje linje är demokratin ett bristfälligt styrelseskicket på grund av svårigheterna att omsätta individuella preferenser till kollektiva beslut. Det är Kenneth Arrow, som visat detta,⁶ och även om de praktiska konsekvenserna av hans teorem ibland överdrivs kan det leda tankarna till att den upplysta despotin är att föredra framför demokratin, eftersom den förra i motsats till den senare är i stånd att föra en rationell politik.

Enligt en fjärde uppfattning är demokratin ett bristfälligt styrelseskicket, därför att medborgarna väljer fel representanter. Folk i allmänhet kan nog lära sig att förstå de politiska sakfrågorna, säger sangvinikerna, de valda ombuden inser nog vikten av handlingskraft och flertalet beslutssituationer undgår nog att träffas av Arrows teorem.⁷ Men de styrelser, som väljs i dagens demokratier, är inte representativa.⁸ Vissa grupper blir sys-

tematiskt överrepresenterade bland ledarna – de högre socialgrupperna, de välutbildade, männen, de vita. Väljarna inser inte sitt eget bästa utan förleds att rösta så, att andras intressen gynnas. Vid nomineringarna favoriseras speciella kategorier. För en demokrat är det naturligtvis ett delikat ställningstagande att på detta sätt ifrågasätta folkets sunda instinkter att kunna välja rätta företrädare. Men ända sedan Babeufs sammansvärjning under Franska revolutionen känner vi utvägen ur dilemman: den upplysta förtruppen skall på det ännu letargiska folkets vägnar genomföra en politik i samklang med dess verkliga intressen.⁹ I vårt århundrade har idén om den upplysta förtruppen upprepats – och realiserats – av Lenin, senare av många andra som anser sig kämpa för en god sak men ständigt blir frustrerade av att folket framhärdar i att välja andra representanter än det borde.

Förteckningen över brister i det demokratiska styrelseskicket skulle kunna göras längre. Men jag stannar här. Jag har i denna uppsats förelagt mig uppgiften att empiriskt analysera en komplikation, som man stöter på, när man sökt göra något åt medborgarnas förmenta ovana att välja fel representanter. På motsvarande sätt torde de här tidigare redovisade kritiska synpunkterna på det demokratiska styrelseskicket kunna göras till föremål för liknande undersökningar och prövningar mot den politiska verkligheten.

Debatten om demokratins oförmåga att producera rätta representanter pågår också inom den svenska fackföreningsrörelsen, som är det område jag kommer att behandla i denna uppsats. Under sextioalet uppstod en intensiv diskussion om representationsfrågan i samband med storavdelningsreformen. När nu så mycket färre ledare skall representera så mycket större avdelningar är det då inte risk, frågade man sig, att vissa medlemsopinioner inte kan göra sig gällande? Under intryck av den allmänna jämställdhetsdebatten under sjuttioalet har man särskilt understrukt kvinnornas underläge. Vad bör då göras? Inom fackföreningsrörelsen och på andra håll har man börjat laborera med kvoteringsregler för att försäkra de missgynnade om "egna" representanter i beslutsfattarnas skara. Den brist hos det demokratiska styrelseskicket, som innebär att folket väljer fel representanter, skulle kunna upphävas eller åtminstone motverkas, om man införde regler, som utsade ur vilka grupper representanterna skulle hämtas. Hellre än att låta medlemmarna fritt och ansvarslost välja som de vill, har man i vissa sam-

manslutningar infört bestämmelser för valet av representanter i syfte att befrämja beslutsförsamlingens representativitet.

Den statsvetenskapliga forskningen ställs här inför ett välkänt och alltid lika fascinerande problem: vad händer med andra egenskaper hos det politiska systemet, när en viss del blir föremål för en ny reglering? Bristerna hos demokratin manar till reformer. Vilka konsekvenser för demokratin får dessa reformer, när de genomförs?

Frageställningen kommer att besvaras genom att delar ur Fackföreningsundersökningens databas vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala görs till föremål för sekundäranalys. Jag skrev i undersökningens kodbok: "Till de traditionella skälen för att publicera detaljerade dataredovisningar från de större fältundersökningarna har det under senare år kommit ytterligare ett: kostnaderna för dessa undersökningar har blivit så höga, att intresset ökat för sekundäranalyser av avslutade undersökningar i form av bearbetningar efter alternativa teorimallar eller kurser med självständiga analysuppgifter. Det är min förhoppning att denna redovisning skall vara tillfyllest för detta syfte."¹⁰

Den uppsats, som här presenteras, är en beställning av Riksbankens Jubileumsfond till en konferens om jämställdhetsperspektiv i forskningen den 24–25 april 1980.

Fem av de åtta demokrativärden, som specificeras i Fackföreningsundersökningen – aktivitet, kompetens, systemorientering, åsiktsöverensstämmelse och legitimitet – upptas till förnyad behandling. Analysen sker från könssynpunkt och från synpunkten att vissa sammanslutningar vidtagit åtgärder för att förbättra ledarnas representativitet.

Aktivitet, kompetens och systemorientering hos manliga och kvinnliga medlemmar

Låt oss börja sekundäranalysen med att jämföra män och kvinnor avseende värdena aktivitet, kompetens och systemorientering. Vissa begränsningar är nödvändiga i denna analys. För det första intresserar vi oss här bara för medlemmar, ej för ledare. För det andra är det bara några fenomen som behandlas, någon uttömmande analys av de tre demokrativärdena företas ej.

Den första fråga vi tar upp gäller om intervjupersonen varit på något fackligt möte under de senaste tolv månaderna (tabell 1:1).¹¹ Med ledning av litteraturen – såväl konventionellt samhälls-

Tabell 1:1. Mötesdeltagande: medlemmar.

	Män	Kvinnor
Har Du varit på något fackligt möte under de senaste tolv månaderna?		
ja	38 %	38 %
nej	62	62
	100 %	100 %
	(N=1 529)	(N=633)

vetenskaplig teori som moderna idéer om "kvinnoförtryck" och "härskartekniker" – borde man vänta sig, att kvinnor är mindre aktiva än män. Men så visar sig inte vara fallet! Någon skillnad mellan manliga och kvinnliga fackföreningsmedlemmars mötesdeltagande föreligger inte; 38 procent av båda grupperna uppger att de varit på ett fackligt möte under de senaste tolv månaderna. Ställer vi däremot frågan om vederbörande yttrat sig på mötet, framträder en viss skillnad mellan könen; det är något vanligare att manliga än att kvinnliga medlemmar yttrar sig (tabell 1:2). Vidare förekommer det oftare att manliga medlemmar talar om fackliga frågor med ledarna än att kvinnliga medlemmar gör det (tabell 1:3). I fråga om studieverksamheten är det en obetydlig skillnad mellan könen till männens favör (tabell 1:4). Förbundstidningen läses något litet noggrannare av kvinnliga än av manliga medlemmar (tabell 1:5).

Sammanfattningsvis är det ett överraskande och intresseväckande resultat att finna så små skillnader mellan manlig och kvinnlig facklig aktivitet. Resultatet utpekar ett intressant forskningsprogram. Såvitt jag förstår borde det vara mödan värt att göra en bred, systematisk studie

Tabell 1:2. Yttra sig på fackliga möten: medlemmar.

	Män	Kvinnor
Yttrade Du Dig i någon facklig fråga vid detta tillfälle/något av dessa tillfällen?		
ja	17 %	12 %
nej	20	25
ej svar	1	1
	38 %	38 %
	(N=1 529)	(N=633)

Tabell 1:3. Tala om fackliga frågor: medlemmar.

	Män	Kvinnor
Har det hänt att Du under de senaste fyra veckorna har talat om fackliga frågor med någon i sektionsstyrelsen (motsv)/representantskapet/avdelningsstyrelsen?		
ja	29 %	23 %
nej	71	77
	100 %	100 %
	(N=1 525)	(N=629)

Tabell 1:4. Studieverksamhet: medlemmar.

	Män	Kvinnor
Har Du varit med i någon kurs eller studiecirkel i fackliga ämnen under de senaste tolv månaderna?		
ja	11 %	10 %
nej	89	90
	100 %	100 %
	(N=1 522)	(N=617)

Tabell 1:5. Läsning av förbundstidningen: medlemmar.

	Män	Kvinnor
Hur mycket läser Du av (förbundstidningens namn)?		
a) större delen av innehållet	27 %	29 %
b) en del av innehållet	48	49
c) brukar bara bläddra i den	18	17
d) inte alls	7	5
	100 %	100 %
	(N=1 503)	(N=611)

av manlig och kvinnlig politisk och facklig participation. Självfallet borde en sådan studie vara teoretiskt förankrad och förberedd på ett annat sätt än dessa punktanalyser, hämtade från ett projekt med annat forskningsperspektiv. För det andra kan man spekulera om huruvida de små skillnader, som här framträder, skulle hålla vid en

utförligare analys och visa sig könsspecifika. Säger kvinnornas flitiga mötesdeltagande och noggranna tidningsläsning oss något allmänt om kvinnor liksom männens talförhet något allmänt om män? I ett läge då jämställdhetsfrågan – bl a genom detta initiativ av Jubileumsfonden – håller på att gå över från ideologisk upphetsning till ett avsvulat, forskningsförberedande stadium borde det vara möjligt att hämta hypoteser inte blott från samhällsvetenskaplig diskurs utan även från den politiskt mindre opportuna psykologiska, biologiska och genetiska forskningen om könen.

I fråga om det andra demokrativärdet – kompetensen – finns det däremot en klar skillnad mellan manliga och kvinnliga medlemmar. Betydligt större andel män än kvinnor kände till namnet på förbundsordföranden – 30 respektive 16 procent enligt tabell 2:1. Likaså var det klart större andel män än kvinnor som kunde redgöra för § 32, vilken livligt diskuterades inom facket och i massmedia under undersökningsperioden – 55 respektive 43 procent enligt tabell 2:2. Att sedan en procent flera kvinnor än män kände till att det var kollektivavtalslagen, som stadgar om fredsplikt,

Tabell 2:1. Medlemmarnas kunskap om ordförandens namn.

	Män	Kvinnor
Vad heter ordföranden i Ditt förbund?		
Rätt	30 %	16 %
Fel, vet inte, ej svar	70	84
	100 %	100 %
	(N=1 544)	(N=633)

Tabell 2:2. Medlemmarnas kunskap om § 32.

	Män	Kvinnor
Vad handlar § 32 i Svenska Arbetsgivareföreningens stadgar om?		
Rätt	55 %	43 %
Fel, vet inte, ej svar	45	57
	100 %	100 %
	(N=1 544)	(N=633)

Tabell 2:3. Medlemmarnas kunskap om kollektivavtalslagen.

	Män	Kvinnor
Vad kallas den av arbetsmarknadslagarna som stadgar om fredsplikt?		
Rätt	4 %	5 %
Fel, vet inte, ej svar	96	95
	100 %	100 %
	(N=1 544)	(N=633)

bör inte läggas till grund för några långtgående slutsatser, då okunnigheten över huvud taget var massiv i denna fråga.

Systemorientering är ett centralt värde i den interaktiva demokratin. Medlemmarna och ledarna skall inte bara vara aktiva och kunniga. De skall också följa vissa regler såsom majoritetsregeln och principen om minoriteternas rättigheter. I denna uppsats tar jag bara upp ett enda problem. Att kollektivanslutningen innebär stora påfrestningar på den fackliga demokratin är ett av huvudrapportens viktigaste resultat. Den sk reservationsrätten fungerar mycket otillfredsställande: stora borgerligt eller med vpk sympatiserande medlemsgrupper ansluts till det socialdemokratiska partiet.

Utsätts då män och kvinnor i samma utsträckning för detta åsiktsförtryck i facket? I tabell 3 ser vi, att borgerliga eller med vpk sympatiserande kvinnor mera fogligt än män låter sig anslutas till socialdemokraterna: siffrorna är 22 respektive 17 procent. Även på annat sätt framgår att männen något mera energiskt försvarar sina demokratiska rättigheter: 6 procent av männen men bara 2 procent av kvinnorna använder sig av reservationsrätten. Könsuppdelningen av data om systemorienteringen ger med andra ord vid handen att kvinnor i högre grad än män låter sig utsättas för åsiktsförtryck, något som också visade sig i huvudresultatet från Fackföreningsundersökningen från könssynpunkt, nämligen att en stor andel kvinnor i en avdelning i första hand leder till en vad vi kallar passiv, i andra hand en vad vi kallar terapeutisk styrelseform.¹²

Tabell 3. De kollektivanslutna medlemmarnas partisympatier och reservationer.

	Män	Kvinnor
a) Kollektivanslutna medlemmar som ej reserverat sig och röstat på socialdemokraterna	62 %	60 %
borgerliga eller vpk	17	22
vet ej, inga partisympatier, ej svar	15	16
b) Kollektivanslutna medlemmar som reserverat sig	6	2
	100 %	100 %
	(N=975)	(N=396)

Åsiktsöverensstämmelse mellan manliga och kvinnliga ledare och medlemmar

Låt oss nu närma oss huvudfrågeställningen för denna uppsats och fråga oss, huruvida vi skulle få en bättre åsiktsöverensstämmelse inom fackföreningsrörelsen, om vi fick flera kvinnliga ledare. Åsiktsöverensstämmelse undersöks i tre steg. Först kartläggs medlemmarnas åsikter. Därefter studeras ledarnas åsikter; därvid begränsar vi oss i denna uppsats till att analysera avdelningsstyrelseledamöternas åsikter. Slutligen jämförs de båda opinionerna. När det, som ofta är fallet, förekommer många svarsalternativ, kan jämförelsen vara svår att göra med blotta ögat. Statsvetarna brukar därför använda ett index för att beräkna likheten mellan de båda åsiktsstrukturer, som jämförs. Detta index går från 0,000 till 1,000; det senare talet innebär perfekt överensstämmelse, något som naturligtvis så gott som aldrig uppträder empiriskt.¹³

Skiljer sig kvinnliga ledares åsikter från manligas? Speglar den ena ledargruppen bättre än den andra medlemmarnas åsikter? Det är fem frågor, vi kan redovisa i tabellmaterialet. Den första frågan löd: vilka frågor tycker Du är viktigast att avdelningen ägnar sig åt (tabell 4:1)? Det var en öppen fråga; de inkomna svaren har kodats i elva kategorier (a-k). Många iakttagelser kan göras i denna tabell. Man kan exempelvis jämföra män och kvinnor och se, att vissa frågor såsom arbetstider ligger kvinnorna varmare om hjärtat. Slående är även hur mycket oftare kvinnliga medlemmar nämner "facklig aktivitet" som ett mål för av-

delningen – är detta ännu ett uttryck för kvinnornas fackliga plikt-moral, vilken ovan antydde i analysen av mötesaktivitet och tidningsläsning? Eller gör kanske kvinnorna den bedömningen att de i högre grad än männen kan stärka sin ställning i arbetslivet genom ökad facklig aktivitet? Man kan också jämföra medlemmar och ledare och se, att ledarna mera går in för sådana frågor som företagsdemokrati, facklig aktivitet och politiska frågor än medlemmarna. Om skillnaden mellan medlemmar och ledare kan rent allmänt upprepas från huvudrapporten, att de senare helt naturligt i större utsträckning än medlemmarna ger uttryck för den officiella LO-ideologin i olika frågor; delar man upp ledarna på olika nivåer som i huvudrapporten, blir uppslutningen bakom ideologin större, ju högre upp i den fackliga hierarkin man går.

Den analys, som här skall göras, syftar emellertid till något annat. Undersökningen avser manliga och kvinnliga ledares åsiktsrepresentativitet. Vid en jämförelse rad för rad över de fyra kolumnerna i tabellen, ser vi genast hur de kvinnliga ledarna skiljer sig från de tre andra grupperna. "Lönehöjning" nämns mycket ofta av manliga och kvinnliga medlemmar och av manliga ledare – 50 procent, 45 procent respektive 49 procent. Men motsvarande siffra för kvinnliga ledare är bara 20 procent. Däremot uppger de löneutjämning lika ofta som lönehöjning, under det att endast några procent i de tre andra grupperna nämner det. På likartat sätt förhåller det sig med arbetsmiljön. Den nämns oftast av allt av manliga medlemmar och manliga ledare och förekommer även mycket ofta på de kvinnliga medlemmarnas lista: 57 procent, 42 procent respektive 56 procent på de tre första kolumnerna i tabellen. Men kvinnliga ledare uppvisar endast siffran 27 procent. Övriga skillnader är mindre framträdande.

Uppenbarligen är kvinnliga ledare mindre åsiktsrepresentativa än sina manliga kolleger. Index ger det höga talet 0,940 för manliga ledare, medan de kvinnliga endast erhåller 0,724. Och – det bör understrykas – de manliga ledarna företräder inte bara de manliga medlemmarna bättre. De representerar också bättre den kvinnliga medlemsopinionen. Som framgår av fyrfältstablan i tabell 4:1 nederst till vänster, är indextalen för kvinnliga medlemmars representation genom manliga ledare högre (0,936) än genom kvinnliga ledare (0,783). Vad gäller synen på avdelningens arbetsuppgifter är manliga ledare de bästa företrädarna för såväl manliga som kvinnliga medlemmar.

Tabell 4:1. Åsiktsöverensstämmelse: uppgifter för avdelningen.

	Medlemmar		Ledare	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fråga 1. Vilka frågor tycker Du är viktigast att avdelningen ägnar sig åt?				
a) lönehöjning	50 %	45 %	49 %	20 %
b) löneutjämning	7	5	5	20
c) månadslön	3	1	2	3
d) arbetsmiljö	57	42	56	27
e) anställningstrygghet	11	7	13	15
f) arbetstider	3	9	4	13
g) yrkesutbildning	2	2	4	10
h) facklig aktivitet	12	23	42	45
i) företagsdemokrati	3	2	17	13
j) politiska frågor	2	0	5	10
k) bort med politiken ur facket	1	2	0	0
	(N=1 096)	(N=407)	(N=265)	(N=40)

Summan högre än 100 % på grund av att ip kan svara med flera alternativ

Index:

	Ledare		Manliga ledare/ samtliga medl	Kvinnliga ledare/ samtliga medl	
	Män	Kvinnor			
Medl	Män	0,933	0,703	0,940	0,724
	Kvinnor	0,936	0,783		

När vi i tabell 4:2 går från den lokala avdelningens verksamhet till det allmänpolitiska programmet för fackföreningsrörelsen som helhet och ställer en fråga med sex bundna svarsalternativ, försvinner denna skillnad mellan manliga och kvinnliga ledare; inget av de på ledarnivå könsspecifika alternativen "lönehöjning", "inkomstutjämning" och "arbetsmiljö" från tabell 4:1 fanns med bland alternativen. Bland svaren framträder en god likformighet över hela linjen. Det ideologiskt felaktiga svaret för en LO-medlem "pris- och lönestopp", som är omhuldat bland medlemmarna, nämns mera sällan av ledarna men dock av så många som av en dryg tredjedel. De båda radikala socialiseringsalternativen nämns oftare av män än av kvinnor på båda nivåerna. Indexen är genomgående höga med ett obetydligt försteg för de kvinnliga ledarnas representativitet.

De tre följande frågorna var av enklare slag. Det gällde bara att instämma eller ej i några påståenden av stor vikt för fackföreningsrörelsen. I tabell 4:3 ser vi den höga åsiktsgemenskapen kring fackets paradfråga den solidariska lönepolitiken. Inga anmärkningsvärda skillnader framträder. De manliga ledarna visar sig något mera åsiktsrepresentativa.

När vi i den fjärde frågan (tabell 4:4) tar upp de näringspolitiska konsekvenserna av den solidariska lönepolitiken, får vi intressanta resultat. Det föreligger stora skillnader i bedömningen av en lönepolitik, som leder till att de minst effektiva företagen slås ut. Kvinnorna på båda nivåerna tycker i likhet med de manliga medlemmarna att detta är en felaktig politik. De manliga ledarna med sin uppslutning bakom en lönepolitik, som är insatt i en strukturrationaliseringsideologi, är

Tabell 4:2. Åsiktsöverensstämmelse: fackföreningsrörelsens program.

	Medlemmar		Ledare	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fråga 2. Vad anser Du att fackföreningsrörelsen bör verka för?				
a) ökad arbetarrepresentation i företagens styrelser	70 %	45 %	77 %	82 %
b) pris- och lönestopp	79	61	38	39
c) lika lön för lika arbete oavsett företagets bärkraft	94	91	80	75
d) förstatligande av banker och större företag	33	12	47	36
e) folkets övertagande av produktionsmedlen	22	13	32	27
f) ökad lönsamhet för företagen	17	10	12	18
	(N=1 059)	(N=562)	(N=282)	(N=44)

Summan högre än 100 % på grund av att ip kan svara med flera alternativ

Index:

	Ledare		Manliga ledare/ samtliga medl	Kvinnliga ledare/ samtliga medl
	Män	Kvinnor		
Medl	Män	0,874	0,879	0,874
	Kvinnor	0,825	0,839	
				0,882

Tabell 4:3. Åsiktsöverensstämmelse: den solidariska lönepolitiken I.

	Medlemmar		Ledare	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fråga 3. "De mera välbetalda grupperna inom LO bör stödja låginkomsttagarna, även om det innebär att deras egna krav får stå tillbaka."				
instämmer	77 %	80 %	86 %	88 %
instämmer ej	23	20	14	12
	100 %	100 %	100 %	100 %
	(N=1 490)	(N=594)	(N=283)	(N=44)

Index:

	Ledare		Manliga ledare/ samtliga medl	Kvinnliga ledare/ samtliga medl
	Män	Kvinnor		
Medl	Män	0,902	0,886	0,913
	Kvinnor	0,941	0,925	
				0,897

Tabell 4.4. Åsiktsöverensstämmelse: den solidariska lönepolitiken II.

	Medlemmar		Ledare	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fråga 4. "Det är fel av LO att ställa sådana lönekrav att de minst effektiva företagen slås ut."				
instämmer	56 %	71 %	25 %	47 %
instämmer ej	44	29	75	53
	100 %	100 %	100 %	100 %
	(N=1 449)	(N=580)	(N=284)	(N=43)

Index:

	Ledare		Manliga ledare/ samtliga medl	Kvinnliga ledare/ samtliga medl
	Män	Kvinnor		
Medl	0,690	0,903	0,648	0,861
	0,542	0,755		

tämligen isolerade. I denna trygghetsfråga representerar de kvinnliga ledarna medlemsopinionen väsentligt bättre.

Den åsiktsmässiga likformigheten återkommer i den femte frågan, inställningen till kollektivanslutningen (tabell 4:5). De flesta är överens om att detta är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti. Både manliga och kvinnliga ledare är åsiktsrepresentativa i denna fråga. Som vi har sett är det vanligare att kvinnor utsätts för det åsiktsförtryck, som följer av kollektivanslutningen. Trots detta är de inte fullt så kritiska mot systemet som sina manliga kamrater. De kvinnliga ledarna, däremot, är mest kritiska av alla. Som ett kuriosum kan nämnas – skillnaden är för liten för några slutsatser – att mansopinionen enligt fyrfältstablan bättre företräds av kvinnliga ledare, kvinnoopinionen bäst av manliga ledare!

Sammanfattningsvis vill vi hävda, att demokratiens representationsfråga inte blott är ett ideologiskt problem. Genom undersökningar, sådana som här redovisats, kan man visa, vilket bidrag olika slags representanter lämnar till utvecklandet av åsiktsöverensstämmelsen i ett visst styrelseskick. I två av de redovisade fem frågorna har intressanta skillnader framkommit mellan manliga och kvinnliga ledares representativitet. Men dessa

båda resultat pekar i olika riktningar: i det ena fallet står de manliga ledarna närmare medlemmarna, i det andra fallet gör de kvinnliga ledarna det. Något stöd för tesen, att det finns en undanträngd kvinnoopinion, som bättre skulle komma till uttryck om vi fick flera kvinnliga ledare, eller att ledarskiktets åsiktsrepresentativitet över huvud taget skulle ökas med flera kvinnliga ledare kan inte hämtas ur vårt material.¹⁴

Att befrämja social representativitet

Som nämndes inledningsvis har man under senare år vidtagit åtgärder inom fackföreningsrörelsen liksom på annat håll för att påverka valet av representanter i avdelningsstyrelserna. Kvinnofrågan är därvid den i särklass viktigaste fråga, som reglerats. Men när representationsfrågan på allvar började diskuteras efter storavdelningsreformen, syftade man inte bara till ökad kvinnorepresentation utan till en rimlig avvägning mellan olika medlemskategorier över huvud taget.

En ny oberoende variabel introduceras

De 50 undersökta fackföreningsavdelningarna har delats upp i två grupper beroende på om de vidtagit eller ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet. Till den förra gruppen förs i första hand sådana avdelningar,

Tabell 4:5. Åsiktsöverensstämmelse: kollektivanslutningen.

	Medlemmar		Ledare	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fråga 5. "Kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti."				
instämmer	67 %	56 %	53 %	75 %
instämmer ej	33	44	47	25
	100 %	100 %	100 %	100 %
	(N=1 436)	(N=521)	(N=283)	(N=44)

Index:		Ledare		Manliga ledare/ samtliga medl	Kvinnliga ledare/ samtliga medl
		Män	Kvinnor		
Medl	Män	0,864	0,916	0,891	0,889
	Kvinnor	0,968	0,812		

som har infört formella regler om styrelsens sammansättning t ex könskvotering eller annan bestämmelse om att en viss grupp skall vara representerad i styrelsen. Men åtgärder för att öka den sociala representativiteten kan ju reellt ha vidtagits utan att detta kan utläsas av stadgan. Till den förra gruppen har vi därför även fört sådana avdelningar, som valde in representanter till följd av att listor presenterats vid valet till stöd för vissa sociala grupper. Jämte "kvinnolistor" förekommer ofta listor från vad som betecknas som särskilt yrkesstolta arbetargrupper – t ex gjutarna. Slutligen kan en avdelning sägas ha vidtagit sådana åtgärder, som vi här söker kartlägga, genom överväganden hos valberedningen, om sådan funnits.

För att utröna detta har intervjuer företagits med valberedningarna. Om valberedningen gjort sådana överväganden – dokumenterade, som i några fall, i protokoll på mötet eller i intervjuer med oss – och kandidaten valts in, har avdelningen förts till den grupp, som sägs ha vidtagit åtgärder. I och med detta kan man kanske tro, att så gott som samtliga avdelningar hamnar i åtgärds-kategorin. Är det inte varje valberednings ambition att få en socialt brett förankrad styrelse? Uppenbarligen inte. Det är inte ovanligt med uttalanden, i vilka intervjupersonen direkt tar avstånd från tanken på social representativitet. Man skall endast se till vem som är "den kunnigaste",

"den som har sådana åsikter om facket, som medlemmarna gillar", "den som bäst kan föra fram rörelsens åsikter och program". I vår klassificering hamnar 20 avdelningar i åtgärds-kategorin och 30 avdelningar i icke-åtgärds-kategorin. Självfallet kan vi i våra efterforskningar ha missat några "åtgärder", så att ytterligare några avdelningar skulle ha förts till åtgärds-kategorin. Det omvända kan däremot inte vara fallet.

Resultat

I och med att denna nya, oberoende variabel konstruerats, kan i princip vilket demokrativärde som helst i fackföreningsmaterialet tas upp till ny bearbetning. Jag stannar här inför värdet åsiktsöverensstämmelse; som en komplettering sker i följande avsnitt en analys av legitimitetsbegreppet. Att de valda skall företräda väljarnas åsikter är ett grundläggande villkor i den demokratimodell vi arbetar med inom Fackföreningsundersökningen. Frågan blir nu: vad händer med åsiktsöverensstämmelsen, när avdelningarna vidtar åtgärder för att befrämja styrelsens representativitet även i social bemärkelse?

Vi får alltså återvända till de fem frågorna om medlemmarnas och ledarnas åsikter, som redovisades i föregående avsnitt tabell 4:1-5. För var och en av dessa fem frågor och för var och en

av de 50 avdelningarna har vi räknat ut ett index för åsiktsöverensstämmelse. I denna analys sker alltså indexberäkningen på avdelningsnivå. De 250 indexen publiceras i bilagan. Genomsnittet av avdelningsindexen återges i tabell 5.

Resultatet är klart och entydigt. Beträffande samtliga fem frågor råder det en sämre överensstämmelse mellan medlemmarnas åsikter och de fackliga ledarnas i sådana avdelningar, som vidtagit åtgärder för att befrämja den sociala representativiteten, än i övriga avdelningar. Försök att förbättra det demokratiska styrelseskicket i ett avseende svarar mot ett sämre styrelseskick i ett annat. Medlemmarnas åsikter blir sämre företrädade, när styrelserna sammansätts så, att de också skall spegla medlemmarnas könsmissiga och sociala egenskaper.

Legitimitet och social representativitet

Hur ser då medlemmarna på styrelsevalen i sådana avdelningar, som vidtagit respektive inte vidtagit åtgärder för att befrämja den sociala representativiteten? Framstår valproceduren som mera godtagbar i sådana avdelningar, som vidtagit åtgärder? Skänker åtgärderna till förmån för social representativitet styrelserna större legitimitet?¹⁵

Det är en rad missförhållanden medlemmarna påtalar, när de kritiserar styrelsevalen. De anser, att styrelseledamöterna sitter för länge, att det borde finnas flera kandidater att välja mellan, att kandidaterna borde utarbeta olika program, att vissa grupper är underrepresenterade, att valen borde äga rum på annan plats, att informationen om valen är otillräcklig etc.¹⁶ Av tabell 6 framgår, att i sådana avdelningar, som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet minskar andelen nöjda medlemmar. Valproceduren framstår som mera godtagbar i medlemmarnas ögon inom de avdelningar, som avstått från försök till social representativitet: i den senare gruppen av avdelningar är demokrativärdet legitimitet bättre utvecklat. Kanske är det så att medlemmarna märker, att försök att kvotera eller på annat sätt gynna vissa grupper vid valen till styrelsen leder till att avdelningen får sämre företrädare, representanter som är sämre skickade att verka för de krav och önskemål som finns ute bland medlemmarna. Vi kan inte belägga att det förhåller sig så, då vi inte ställt frågor om saken. Men sammanställer vi de kritiska intervjuuttalandena om kvotering och liknande åtgärder med resultaten av analyserna i det närmast föregående avsnittet ligger denna reflektion nära till hands.

Tabell 5. Åsiktsmässig och social representativitet.

	Genomsnitt av åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar:	
	Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet
1. Vilka frågor tycker Du är viktigast att avdelningen ägnar sig åt?	0,693	0,818
2. Vad anser Du att fackföreningsrörelsen bör verka för?	0,695	0,763
3. "De mera välbetalda grupperna bör stödja låginkomsttagarna, även om det innebär att deras egna krav får stå tillbaka."	0,844	0,864
4. "Det är fel av LO att ställa sådana lönekrav att de minst effektiva företagen slås ut."	0,604	0,639
5. "Kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti."	0,707	0,825
	(N=20 avdelningar)	(N=30 avdelningar)

Tabell 6. Legitimiteten i två grupper av fackföreningsavdelningar.

Procent icke-kritiska medlemmar i	
a) avdelningar som vidtagit åtgärder	22 % (N=1 294)
b) avdelningar som ej vidtagit åtgärder	32 % (N=653)
c) samtliga avdelningar	26 % (N=1 947)

Fackföreningsmedlemmarna anser tydligen att man genom påverkan på valprocessen för att undanröja vissa brister i styrelseskicket får en försämring i andra – och kanske viktigare – avseenden. I de avdelningar, där man ingripit i valförfarandet, är kritiken av valen betydligt större än i de andra avdelningarna.

Slutsatser

Vi har i denna uppsats diskuterat demokratins representationsfråga med utgångspunkt från ett empiriskt material. Huvudtanken har därvid varit att man bör skilja mellan två betydelser av begreppet representativitet: åsiktsmässig och social representativitet. Likheter i socialt avseende mellan väljarna och deras representanter behöver inte medföra åsiktsöverensstämmelse. Åsikter kan mycket väl representeras över sociala gränser av olika slag.

Vi började dataredovisningen med att redogöra för mäns och kvinnors bidrag till den fackliga demokratins utveckling i tre avseenden. I fråga om facklig aktivitet är, sammanfattningsvis, skillnaden mellan könen obetydlig; vissa könsmissiga variationer urskiljs dock i vårt material, vilka kan vara värda att pröva på ett mera systematiskt sätt. Trots att kvinnorna således i stort sett är lika aktiva som männen i facket, är för det andra kompetensen högre hos manliga än kvinnliga medlemmar; de förra känner bättre till de fackliga frågorna än de senare. När vi för det tredje undersökte vad som kallas systemorienteringen fann vi, att kvinnorna mera godvilligt än männen låter sig utsättas för det åsiktsförtryck, som förekommer i facket i form av bristfälligt fungerande reservationsrätt i samband med kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Männen visar sig ha en större – ehuru ingalunda tillfredsställande – förmåga att värna sina demokratiska rättigheter.

Analysen av åsiktsöverensstämmelsen visade,

att det visserligen finns vissa skillnader mellan manliga och kvinnliga ledares åsiktsrepresentativitet. Men då dessa skillnader pekar i olika riktning i olika frågor, är det inte möjligt att sammanfattningsvis hävda att någon ledargrupp står medlemmarna närmare än den andra eller att det finns en förtryckt kvinnoopinion, som skulle komma till bättre uttryck med flera kvinnliga ledare.

Vi behandlade slutligen frågan om ingripanden i valproceduren för att gynna kandidater ur vissa sociala grupper. Vi kunde konstatera, att i sådana avdelningar, där man vidtagit åtgärder för att befärja styrelsens sociala representativitet – genom kvotering, speciella listor, medvetna valberedningsinsatser – är överensstämmelsen mellan medlemmarnas åsikter och ledningens sämre än i sådana avdelningar, där man avstått. I åtgärdsavdelningarna är också legitimiteten sämre än i icke-åtgärdsavdelningarna: valproceduren framstår som mindre godtagbar för medlemmarna i den förra typen av avdelningar än i den senare.

Hur skall man förklara denna paradox, att försöket att förbättra representationen i stället leder till en försämring? Den teori, som väglett vår undersökning om den fackliga demokratin, träder oss här till mötes. Enligt teorin är det ett viktigt demokratiskt värde att de valda företrädare väljarnas *åsikter*, låt vara att den process varigenom samförstånd byggs upp inom en avdelning ingalunda är enkel och endimensionell; i undersökningens huvudrapport talar vi också om styrelsens skyldighet att påverka opinionen och ibland gå emot medlemmarna – s k ledarskapsuppfattning. Men åsiktsöverensstämmelsen är det väsentliga i samstämmighetsuppbyggandet. När man nu säger, att *sociala* egenskaper hos kandidaterna – dit vi här även räknat kön – skall påverka valet av representanter, innebär det rent logiskt, att kandidaternas åsikter får spela en mindre roll: en ny rekryteringsgrund har införts, den gamla blir inte längre lika betydelsefull. En försämrad åsiktsöverensstämmelse är i själva verket precis vad vi teoretiskt kan förvänta oss i sådana avdelningar, som även låter kandidaternas sociala egenskaper spela in i valet. Empiriskt är åsiktsöverensstämmelsen väl utvecklad inom fackföreningsrörelsen och den svenska politiska kulturen över huvud taget. När man mot denna bakgrund börjar laborera med nya representationsmekanismer, blir utslaget därför tydligt. Försök att befärja representativiteten i en mening, leder till försämring i en annan.

Vad innebär denna slutsats för den normativa

diskurs, med vilken denna uppsats inleddes? Är det fåfängt att försöka undanröja brister i det demokratiska styrelseskicket? Nej, det är inte vår mening. Cynikerns inställning att alla reformer är uttryck för en beskäftighet, som vill väl men gör ont, är lika omotiverad som utopistens, som inte ser längre än näsan räcker och tror, att man med patentlösningar kan förbättra samhället. Vissa åtgärder kan vidtas kostnadsfritt, för andra är priset högt. Valet av metoder bör föregås av analys. Samspelet människorna emellan i den politiska verkligheten är alltför rikt och komplicerat för att man med grova slagord skall kunna säga något intressant. För att tala alldeles oförblommerat: det är önskvärt med en mindre enfaldig och doktrinär uppfattning i jämställdhetsdebatten än den Fredrika Bremerförbundets företrädare ger uttryck för, när olika valresultat kommenteras enbart ur det som här kallas den sociala representativitetens synvinkel, under det att t ex åsiktsrepresentativiteten och andra egenskaper hos det politiska systemet glöms bort.¹⁷ Den konflikt mellan åsiktsmässig och social representativitet, som här påvisats, bör inte förtigas utan upptas till öppen värdering. I och för sig är det ju inget som hindrar att man gör den värderingen, att åsiktsrepresentativiteten bör underordnas den sociala representativiteten, att priset inte är för högt för den formella jämställdheten i fråga om antalet manliga och kvinnliga ledare. Lika litet nu som tidigare kommer människorna att resignera inför uppenbara brister i det demokratiska styrelseskicket. Men politik är inte bara att vilja. Det gäller också att förutsättningslöst analysera effekterna av olika åtgärder. Endast den som har god information om konsekvenserna av sitt handlande vinner i längden trovärdighet och kan träffa ett rationellt val.

Noter

- 1 Emile Faguet: *Le culte de l'incompétence* (Paris: Bernard Grasset, 1910).
- 2 John Stuart Mill: *Representative Government* (Encyklopaedia Britannica, 1952). Boken utgavs första gången 1861.
- 3 Detta skrivs före den svenska folkomröstningen om kärnkraften i mars 1980. Den idéhistoriskt roade, som vill samla argument för och mot Faguets tes, torde komma att finna ett intressant material i presskommentarerna till omröstningsresultatet.
- 4 Om Cram, se David Spitz: *Patterns of Anti-Democratic Thought* (New York: The Free Press, revised edition 1965), s 151 ff.
- 5 Robert Michels: *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie* (Leipzig: Klinkhardt, 1911).
- 6 Kenneth Arrow: *Social Choice and Individual Value* (New York: Wiley, 1963).
- 7 Under vilka villkor Arrows teorem faktiskt gäller utreds av William H. Riker och Peter C. Ordeshook: *An Introduction to Positive Political Theory* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1973) s 84-115.
- 8 Representativitetsbegreppets mångtydighet utreds av Hanna Fenichel Pitkin: *The Concept of Representation* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1972). Hos Pitkin utförs emellertid inte närmare den distinktion mellan åsiktsmässig och social representativitet, som framläggs i denna uppsats.
- 9 Den klassiska statsvetenskapliga analysen av Babeufs teori har givits av J.L. Talmon: *The Origins of Totalitarian Democracy* (New York: Praeger, 1960).
- 10 *Kodbok till fackföreningsundersökningen* (Uppsala, 1977), s 3. Fackföreningsundersökningens huvudrapport, som utgör teoriramen även för denna uppsats, är Leif Lewin: *Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningsrörelsen* (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1977).
- 11 Mitt tack går till Barbro Lewin och Dag Sörbom, med vilka jag även denna gång samarbetat om dataanalysen.
- 12 *Hur styrs facket?* s 210 ff.
- 13 För de två första frågor som nedan redovisas i tabellerna 4:1 och 4:2, används s k Robinsons index. För de senare, som återges i tabellerna 4:3, 4:4 och 4:5, beräknas index enligt formeln hundra minus procentskillnaden mellan de båda nivåer, som jämförs, delat med hundra. Se *Hur styrs facket?* s 160 f.
- 14 De som ändå vill argumentera för flera kvinnliga ledare i syfte att undanröja brister hos det demokratiska styrelseskicket får vandra Babeufs och Lenins väg: de kvinnliga ledarna får sägas företräda "en bättre politik", "medlemmarnas egentliga åsikter". Detta är en s k innehållslig definition av demokratin, som är förknippad med många välkända svårigheter.
- 15 Förutsättningarna för denna analys är i korthet följande. I mina forskningar har jag länge varit intresserad av den s k konkurrensmodellen av demokratin, d v s föreställningen att demokratin är ett styrelseskick, varigenom eliter får bestämmanderätt genom konkurrens om folkets röster, under det att ett stort folkligt deltagande inte är lika väsentligt; apatin sägs ha en konstruktiv funktion för att bevara det demokratiska systemet. I *Folket och eliterna* gjorde jag denna doktrin till föremål för teoretisk analys och hävdade, att den var både motsägelsefull och ohållbar. I *Hur styrs facket?* prövade jag, om konkurrens befrämjade legitimitet och fann, att andelen medlemmar, som var kritiskt inställda till valproceduren i fackföreningsavdelningarna, var ungefär lika stor i avdelningar med som utan konkurrens i valet till styrelseposterna; i den svenska fackföreningsrörelsen visade sig alltså doktrinen även em-

piriskt felaktig, i det att konkurrensen inte befrämjade legitimiteten.

Det är samma design som i *Hur styrs facket?* som här kommer till användning. Vi frågar oss, om andelen medlemmar, som är kritiskt inställda till valproceduren i fackföreningsavdelningarna, är större eller mindre i de avdelningar, som vidtagit åtgärder, i jämförelse med sådana avdelningar, som ej vidtagit åtgärder. Se närmare *Hur styrs facket?* s 150 ff.

¹⁶ *Hur styrs facket?* s 150.

¹⁷ Det finns en lång rad belägg för denna karakteristik av Fredrika-Bremerförbundet, t ex: "Det är självklart att kvinnor och män skall vara lika representerade i våra politiska församlingar. Eftersom kvinnor och män är lika många i samhället, kräver demokratin att kvinnor bara röstar på kvinnor. En man kan aldrig representera en kvinna, säger Wilma Bergman, ledamot i Fredrika-Bremerförbundets representationskommitté . . . Nu överväger Fredrika-Bremerförbundet att kräva en grundlagsändring för att få till stånd kvotering i politiska församlingar. - Det gäller främst riksdagen. Där bör det sitta lika många män som kvinnor, säger Birgitta Wistrand", *Upsala Nya Tidning* den 1 februari 1980, s 3.

Bilaga

Åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar

Fråga 1. Vilka frågor tycker Du är viktigast att avdelningen ägnar sig åt?

Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	
0,55509	0,81399	0,75646
0,61722	0,76875	0,86590
0,65336	0,79381	0,86146
0,67525	0,83361	0,81648
0,81198	0,80973	0,89442
0,44722	0,85167	
0,82833	0,88635	0,818
0,60137	0,71660	
0,70898	0,95749	
0,67645	0,81391	
0,82971	0,94485	
0,73609	0,78097	
0,48196	0,72735	
0,82244	0,91649	
0,63803	0,65449	
0,77747	0,76315	
0,85814	0,66813	
0,70030	0,86894	
0,72894	0,72142	
0,70888	0,81631	
	0,88158	
0,693	0,92519	
	0,82035	
	0,85012	
	0,76459	

Åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar

Fråga 2. Vad anser Du att fackföreningsrörelsen bör verka för?

Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	
0,77900	0,97758	0,79296
0,52572	0,70862	0,82826
0,51877	0,65850	0,70722
0,49523	0,33296	0,85657
0,62871	0,87965	0,94018
0,79567	0,88631	_____
0,51896	0,84240	0,763
0,73915	0,44658	
0,74800	0,87129	
0,65638	0,69220	
0,88370	0,79188	
0,83401	0,83828	
0,73355	0,72297	
0,58785	0,84615	
0,65091	0,67992	
0,65675	0,71286	
0,68689	0,55128	
0,70235	0,84250	
0,81034	0,77400	
0,95029	0,77613	
_____	0,78127	
0,695	0,80631	
	0,69521	
	0,91086	
	0,72636	

Åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar

Fråga 3. "De mera välbetalda grupperna bör stödja låginkomsttagarna, även om det innebär att deras egna krav får stå tillbaka."

Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	
0,788	0,875	0,838
0,674	0,906	0,892
0,885	0,782	0,632
0,986	0,862	0,756
0,883	0,845	0,998
0,963	0,766	_____
0,716	0,994	0,864
0,750	0,833	
0,959	0,825	
0,770	0,890	
0,975	0,885	
0,838	0,858	
0,882	0,900	
0,917	0,917	
0,943	1,000	
0,760	0,814	
0,600	0,760	
0,938	0,827	
0,728	0,874	
0,929	0,855	
_____	0,955	
0,844	0,835	
	0,972	
	0,830	
	0,949	

Åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar

Fråga 4. "Det är fel av LO att ställa sådana lönekrav att de minst effektiva företagen slås ut."

Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	
0,839	0,750	0,526
0,778	0,534	0,629
0,532	0,692	0,992
0,986	0,900	0,531
0,915	0,912	0,640
0,819	0,921	
0,756	0,911	0,639
0,396	0,600	
0,316	0,984	
0,619	0,420	
0,321	0,681	
0,498	0,472	
0,448	0,601	
0,478	0,584	
0,703	0,601	
0,500	0,163	
0,250	0,480	
0,605	0,212	
0,667	0,674	
0,661	0,417	
	0,778	
0,604	0,643	
	0,432	
	0,613	
	0,878	

Åsiktsöverensstämmelseindex för två grupper av fackföreningsavdelningar

Fråga 5. "Kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är en felaktig form för medlemskap i ett politiskt parti."

Avdelningar som vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	Avdelningar som ej vidtagit åtgärder för att befrämja styrelsens sociala representativitet	
0,782	0,813	0,982
0,667	0,878	0,949
0,943	0,757	0,846
0,706	0,670	0,878
0,729	0,801	0,822
0,614	0,528	
0,605	0,565	0,825
0,846	0,886	
0,760	0,709	
0,418	0,875	
0,597	0,977	
0,379	0,745	
0,851	0,867	
0,662	0,917	
0,649	0,601	
0,960	0,925	
0,600	0,975	
0,584	0,624	
0,849	0,809	
0,948	0,917	
	0,791	
0,707	0,909	
	0,905	
	0,893	
	0,939	